

*Poniższy dokument został opracowany w Prokuraturze Okręgowej w Szczecinie,
której dziękujemy za wyrażenie zgody na opublikowanie go na stronach internetowych
Prokuratury Okręgowej w Legnicy*

OBYWATELSKA

KARTA

ANTYKORUPCYJNA

Opracowano w Prokuraturze Apelacyjnej w Szczecinie pod redakcją
Prokuratora Apelacyjnego dr Błażeja Kolasińskiego

Wersja II uzupełniona
Szczecin grudzień 2005

I. Zjawisko korupcji, jako problem społeczny

„... Korupcja zagraża praworządności, demokracji prawom człowieka, narusza zasady uczciwości społecznej, spowalnia rozwój gospodarczy i zagraża stabilności instytucji demokratycznych i moralnym podstawom społeczeństwa ...”

(Preambuła prawno - karnej konwencji o korupcji podpisanej przez Polskę w Strasburgu 27.01.1998 r. ratyfikowanej – Dz. U. z 2002 r. Nr 126 poz. 1066).

Korupcja zwana potocznie łapownictwem, sprzedajnością, przekupstwem występuje niemal we wszystkich państwach świata i dotyka sfer życia społecznego, politycznego i gospodarczego.

Stanowi ona obok przestępczości zorganizowanej największe zagrożenia dla legalności działania organów państwowych i bezpieczeństwa państwa jego porządku konstytucyjnego i prawnego a także wiary w równość wszystkich wobec prawa.

Nagminność tego zjawiska rodzi powszechne przekonanie, iż załatwienie sprawy głównie w urzędzie, w szpitalu, czy też u państwowych służb porządkowych wymaga wręczenia „łapówki” oraz, że za pieniądze można kupić wszystko w tym także bezkarność.

Tego rodzaju zachowania, choć oceniane negatywnie w zwykłym poczuciu sprawiedliwości niestety niekiedy spotykają się ze społeczną akceptacją. Panuje mylne przekonanie, że przeciętny obywatel jest wobec korupcji bezradny a jako jedną z przyczyn tego zjawiska wskazuje się na niskie wynagrodzenie funkcjonariuszy publicznych.

Takie opinie są jednak nieuzasadnione, gdyż wręczenie bądź przyjęcie łapówki jest kwestią indywidualnego wyboru. Zależy od naszego systemu wartości. Jest w większym zakresie wyborem moralnym a nie finansowym.

Także nikt nie musi się zgadzać na dawanie łapówek, gdyż każdy obywatel ma prawo żądać od Państwa, aby jego sprawa została załatwiona bez płacenia.

Zwalczanie korupcji to nie tylko konieczność zmian prawa i zwiększenia skuteczności działania organów ścigania ale przede wszystkim przewartościowanie postaw i mentalności Polaków.

Z badań opinii społecznej wynika, że z łapownictwem można najczęściej zetknąć się w sferze administracyjnej przy załatwianiu spraw z zakresu służby zdrowia, opieki społecznej, budownictwa jak również przy legalizacji pojazdów, ubieganiu się o wydanie prawa jazdy.

Za nagminne postrzegane są przypadki przekupstwa policjantów, celników, urzędników skarbowych.

W sferze życia gospodarczego sprzedajność ma związek z chęcią uzyskania kredytu, dotacji, subwencji, czy też zamówienia publicznego.

Także sfera życia politycznego postrzegana jest jako korupcjogenna. Znane są z publikacji prasowych i przekazów telewizyjnych przypadki częstowania obywateli alkoholem w zamian za uzyskanie głosów w wyborach parlamentarnych i samorządowych.

Badania międzynarodowe wykazują, iż Polska jest szczególnie dotknięta korupcją.

W opublikowanym przez Transparency International indeksie percepcji korupcji w 2003 r. Polska pod względem występowania tego zjawiska znajdowała się na 64 miejscu spośród 133 badanych państw.

Z badań tej organizacji wynikało także, że Polska będzie najbardziej skorumpowanym członkiem poszerzonej Unii Europejskiej.

Prognozy te potwierdziły się.

W ogłoszonym w dniu 18 października 2005 r. przez Transparency International Indeksie Postrzegania Korupcji, Polska uzyskała najgorszy wynik wśród nowych państw członkowskich Unii Europejskich.

Według tych badań poziom korupcji w naszym kraju, jako jedynym w grupie nowych państw członkowskich Unii Europejskiej, od 4 lat stan rośnie.

W Indeksie z 2005 r. uwzględniono 159 państw.

Państwa te podobnie jak w poprzednich latach oceniane były według skali, w której 10 punktów oznaczało pełną przejrzystość, a 1 punkt wszechogarniającą korupcję.

Dwie trzecie wszystkich państw poddanych ocenie uzyskało wynik mniejszy niż 5 punktów.

Polska ze wskaźnikiem 3,4 punktu zajęła 70 miejsce.

W 1996 r., kiedy pomiar objął Polskę po raz pierwszy, zajęliśmy 24 miejsce na 54 kraje z wynikiem 5,6 punktu.

Polska miała poziom korupcji niższy niż Czechy 5,4 punktu i znacznie niższy niż Węgry 4,9 punktu.

Gdyby dziś Polska utrzymała notę z 1996 r., to znalazłaby się obecnie na 38 miejscu.

Nadto wyniki krajowych badań CBOS pokazują, iż w społeczeństwie polskim panuje powszechne przekonanie, że korupcja jest dużym i wciąż narastającym problemem.

Zdaniem Polaków łapówki biorą najczęściej ludzie zajmujący się polityką – na pierwszym miejscu wymieniło ich 61 % przebadanych w 2005 r. przez CBOS na zamówienie Fundacji im. Stefana Batorego. Na drugim miejscu są pracownicy służby

zdrowia – 50 %, a na trzecim sądownictwo i prokuratura – 37 %. Za najmniej skorumpowane instytucje uznano szkoły, uczelnie i banki (po 4 %). Ankietowani przyznali, że sami najczęściej wręczają łapówki pracownikom służby zdrowia. Na kolejnych miejscach są urzędy i policjanci z drogówki. Fundacja im. Stefana Batorego prowadzi badania od pięciu lat i od tego czasu politycy niezmiennie znajdują się na pierwszym miejscu.

Z badań wynika, że 15 % ankietowanych wręczało osobiście łapówkę, a 21 % zna kogoś, kto to zrobił. Najczęściej łapówki dają przedsiębiorcy.

Korupcji, jako zjawiska zapewne nie da się zwalczyć za pomocą tylko sankcji karnych.

Potrzebna jest zmiana świadomości społeczeństwa i jego zaangażowania w walce z tą patologią.

Walka z korupcją została uznana za priorytetowe zadanie Rządu.

W exposé sejmowym Premiera z 10 listopada 2005 r. podniesiono nadto, że „korupcja oprócz publicznego zgorszenia, psuje mechanizmy rynku”.

Instytucjonalnym przejawem walki z korupcją ma być powołanie Centralnego Urzędu Antykorupcyjnego.

Będzie się on zgodnie z projektami zajmować zwalczaniem korupcji, płatnej protekcji, fałszowania dokumentów, przestępstw przeciwko wyborom, niegospodarności, przestępstw gospodarczych oraz będzie szukać przypadków łamania ustawy antykorupcyjnej i fałszowania oświadczeń majątkowych.

II. Korupcja w świetle konwencji międzynarodowych

Spółeczność międzynarodowa dostrzegając zagrożenia jakie niesie z sobą zjawisko korupcji, podejmowała szereg działań i inicjatyw mających na celu walkę z tym zjawiskiem. Rozwój kontaktów międzynarodowych sprawił, że walka z korupcją nie może być prowadzona przez poszczególne państwa, lecz konieczna jest w tym zakresie ścisła współpraca międzynarodowa.

W 1996 r. Polska przedstawiła Zgromadzeniu Ogólnemu ONZ projekt konwencji przeciwko przestępczości zorganizowanej. Na 55 Sesji Zgromadzenia Ogólnego przyjęto Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej i weszła ona w życie 29 września 2003 r. W artykule 8 Konwencji dokonano penalizacji korupcji funkcjonariuszy publicznych, zarówno w formie czynnej jak i biernej. Każde Państwo – strona konwencji zostało zobowiązane do przyjęcia środków ustawodawczych do uznania za przestępstwa tego rodzaju zachowań.

10 grudnia 2003 Polska podpisała Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko korupcji. Konwencja zawiera definicję korupcji dotyczącą zarówno sektora publicznego, jak i prywatnego, zasady kryminalizacji oraz współpracy międzynarodowej w zakresie zwalczania tego zjawiska.

W zasadzie 12 Paktu przedakcesyjnego na rzecz zwalczania przestępczości zorganizowanej między krajami członkowskimi Unii Europejskiej a krajami kandydującymi Europy Środkowej i Wschodniej oraz Cypru uznano, że korupcja jest jednym z głównych zagrożeń dla naszych społeczeństw, okradając po równi obywateli, instytucje państwowe i prywatne.

W 2002 r. Polska ratyfikowała dwie fundamentalne konwencje mające znaczenie w poprawie efektywności zwalczania korupcji :

- prawno-karną konwencję o korupcji, sporządzoną w Strasburgu 27 stycznia 1999 r.
- cywilnoprawną konwencję o korupcji sporządzoną w Strasburgu 4 listopada 1999r.

<p>Cywilnoprawna konwencja w artykule 2 zawiera definicję korupcji, zgodnie z którą "korupcja" oznacza żądanie, proponowanie, wręczanie lub przyjmowanie, bezpośrednio lub pośrednio, łapówki lub jakiegokolwiek innej nienależnej korzyści lub jej obietnicy, które wypacza prawidłowe wykonywanie jakiegokolwiek obowiązku lub zachowanie wymagane od osoby otrzymującej łapówkę, nienależną korzyść lub jej obietnicę.</p>

Konwencja prawno-karna nałożyła na państwa będące sygnatariuszami konwencji zobowiązanie do podejmowania szeregu środków na szczeblu krajowym. Zobowiązała do podjęcia działań ustawodawczych mających na celu doprowadzenie do karalności umyślnego obiecywania, proponowania i wręczania przez każdą osobę jakichkolwiek korzyści funkcjonariuszowi publicznemu w zamian za działanie, ewentualnie zaniechanie, w wykonywaniu funkcji urzędowych. Analogiczne rozwiązanie przyjęto w przypadku żądania lub przyjmowania jakichkolwiek nienależnych korzyści przez funkcjonariusza publicznego. Unormowania takie dotyczyć również muszą osób będących członkami krajowych zgromadzeń przedstawicielskich sprawujących władzę ustawodawczą lub wykonawczą. Penalizacją objęto zarówno funkcjonariuszy publicznych oraz przedstawicieli ciał ustawodawczych i wykonawczych konkretnego państwa, jak również funkcjonariuszy zagranicznych państw będących stronami konwencji, funkcjonariuszy organizacji międzynarodowych, członków międzynarodowych zgromadzeń parlamentarnych, sędziów oraz funkcjonariuszy sądów międzynarodowych.

W konwencji uznano za konieczne unormowanie nie tylko korupcji w sektorze publicznym, lecz również w działalności gospodarczej. Strony konwencji zostały zobowiązane do uznania za przestępstwo działania polegające na żądaniu lub przyjmowaniu nienależnych korzyści, akceptowaniu propozycji lub obietnicy w toku działalności gospodarczej, w zamian za działanie lub zaniechanie naruszające obowiązki osób funkcjonujących w tej działalności.

W zakresie lobbingu uznano za konieczność karanie za pośrednie lub bezpośrednie obiecywanie, wręczanie i proponowanie korzyści w zamian za wywarcie wpływu na podjęcie decyzji. Zalecono konieczność uznania naganności zachowania niezależnie od tego czy wpływ taki został rzeczywiście wywarty i czy przypuszczalny wpływ prowadziłby do zamierzonego skutku.

Postanowiono, że odpowiedzialności karnej winny podlegać nie tylko osoby fizyczne, lecz również osoby prawne, w przypadku gdy działanie osoby fizycznej mającej wiodącą rolę w ramach osoby prawnej było dokonane na jej korzyść.

Wspomniane konwencje stały się podstawą do wprowadzenia zmian w polskim ustawodawstwie antykorupcyjnym.

22 lipca 2003 r. Rada Unii Europejskiej uznając wzrost transgranicznego handlu towarami i usługami uznała za konieczne zajęcie się zagadnieniem korupcji w sektorze prywatnym przyjmując Decyzję Ramową Rady w sprawie zwalczania korupcji w sektorze prywatnym.

Za czynne i bierne przestępstwa korupcyjne w sektorze prywatnym uznano:

- a) obiecywanie, oferowanie lub przekazywanie, bezpośrednio lub przez pośrednika, osobie, która sprawując jakąkolwiek funkcję kierowniczą w podmiocie działającym w sektorze prywatnym lub w nim pracującą, nienależnej korzyści jakiegokolwiek rodzaju, z przeznaczeniem dla tej osoby lub dla strony trzeciej,
w takim celu, aby ta osoba podjęła działania lub powstrzymała się od podjęcia działań, z naruszeniem obowiązków tej osoby,
- b) bezpośrednio lub przez pośrednika, żądanie lub otrzymywanie nienależnej korzyści jakiegokolwiek rodzaju, lub też przyjmowanie obietnicy takiej korzyści, z przeznaczeniem dla siebie lub strony trzeciej, przy zarządzaniu podmiotem
w sektorze prywatnym lub wykonywaniu w nim pracy na jakimkolwiek stanowisku, w celu podjęcia działań lub powstrzymania się od podjęcia działań, z naruszeniem obowiązków tej osoby.

Państwa Członkowskie zostały zobowiązane do podjęcia takich działań ustawodawczych, by czyny korupcji w sektorze prywatnym podlegały skutecznej, proporcjonalnej i odstraszejacej karze, w granicach od jednego r. do trzech lat pozbawienia wolności .

Osoby prawne oprócz kary grzywny winny podlegać sankcjom takim jak:

- a) wyłączenie prawa do korzystania ze świadczeń publicznych lub pomocy publicznej,
- b) czasowy lub stały zakaz prowadzenia działalności gospodarczej,
- c) przekazanie pod nadzór sądowy,
- d) sądowy nakaz likwidacji.

Zagadnieniem korupcji urzędników Unii Europejskiej poświęcona jest Konwencja w sprawie zwalczania korupcji, w którą zaangażowani są urzędnicy Wspólnot Europejskich lub urzędnicy Państw Członkowskich Unii Europejskiej.

Za urzędnika wspólnotowego uznano :

- każdą osobę, która jest urzędnikiem lub innym pracownikiem zatrudnionym na podstawie umowy o pracę w rozumieniu regulaminu pracowniczego urzędników Wspólnot Europejskich, lub warunków zatrudnienia innych pracowników Wspólnot Europejskich,
- każdą osobę oddelegowaną do Wspólnot Europejskich przez Państwa Członkowskie lub każdy organ publiczny lub prywatny, który wykonuje czynności równorzędne z tymi, które są wykonywane przez urzędników, lub innych pracowników Wspólnot Europejskich.

Korupcję bierną zdefiniowano jako umyślne działanie urzędnika, który bezpośrednio lub za pośrednictwem, żąda lub otrzymuje korzyści dowolnego rodzaju dla siebie lub strony trzeciej lub przyjmuje obietnicę takiej korzyści, podejmującego

działanie lub powstrzymującego się od czynności wynikającej z jego obowiązku, lub wykonującego swoją funkcję z naruszeniem obowiązków urzędnika, zaś umyślne działanie kogokolwiek w postaci dawania obietnicy lub przekazywania, w sposób bezpośredni lub za pośrednictwem, korzyści dowolnego rodzaju, urzędnikowi lub stronie trzeciej, aby sprawić by osoba ta postępowała lub powstrzymała się od czynności zgodnie z jej obowiązkiem lub wykonywała swoją funkcję z naruszeniem obowiązków urzędnika, stanowi korupcję czynną.

III. Korupcja w polskim prawie karnym

1. Podmioty przestępstwa korupcji w sektorze publicznym (art. 228–231 kk)

Podmiotem łapownictwa czynnego (przekupstwa) może być każda osoba, która wręcza (daje), bądź obiecuje udzielić łapówki w zamian za załatwienie interesującej ją sprawy w urzędzie czy instytucji przez osobę przyjmującą korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę

Podmiotem łapownictwa biernego (sprzedajności) może być funkcjonariusz publiczny, lub osoba nie będąca funkcjonariuszem publicznym, ale pełniąca funkcję publiczną, przyjmująca (biorąca) łapówkę.

Funkcjonariuszem publicznym – stosownie do treści art. 115 § 13 kk jest:

- 1) Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej,
- 2) poseł, senator, radny,
- 3) sędzia, ławnik, prokurator, notariusz, komornik, kurator sądowy, osoba orzekająca w sprawach o wykroczenia (inspektorzy pracy) lub w organach dyscyplinarnych działających na podstawie ustawy (np. członkowie Izb Lekarskich),
- 4) osoba będąca pracownikiem administracji rządowej (np. Prezes Rady Ministrów, członkowie Rady Ministrów, Wojewoda), innego organu państwowego (np. pracownicy Kancelarii Prezydenta RP, Kancelarii Sejmu, Senatu, Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, Biura Trybunału Konstytucyjnego) lub samorządu terytorialnego chyba, że pełni wyłącznie czynności usługowe (do grona tego zaliczyć należy zatrudnionych w Urzędach Gminy, jednostkach pomocniczych gminy, ośrodkach pomocy społecznej), a także inna osoba w zakresie, w którym uprawniona jest do wydawania decyzji administracyjnych (osoby te są funkcjonariuszami publicznymi tylko przy wydawaniu i w związku z wydanymi decyzjami administracyjnymi, np. lekarz wydający decyzję administracyjną o zaliczeniu chorego do osób niezdolnych do pracy),
- 5) osoba będąca pracownikiem organu kontroli państwowej lub organu kontroli samorządu terytorialnego, chyba że pełni wyłącznie czynności usługowe (np. pracownicy NIK-u, Rzecznik Praw Obywatelskich, organy kontroli – Państwowa Inspekcja Handlowa, Regionalna Izba Obrachunkowa),

- 6) osoba zajmująca kierownicze stanowisko w innej instytucji państwowej, a więc kierownicy instytucji, ich zastępcy, kierownicy działów i wydziałów,
- 7) funkcjonariusz organu powołanego do ochrony bezpieczeństwa publicznego (Policja, ABW, Straż Graniczna) albo funkcjonariusz Służby Więziennej,
- 8) osoba pełniąca czynną służbę wojskową.

Osoba pełniąca funkcję publiczną – to zgodnie z art. 115 § 19 kk funkcjonariusz publiczny, członek organu samorządowego, osoba zatrudniona w jednostce organizacyjnej dysponującej środkami publicznymi, chyba, że wykonuje wyłącznie czynności usługowe, a także inna osoba, której uprawnienia i obowiązki w zakresie działalności publicznej są określone lub uznane przez ustawę lub wiążącą Rzeczypospolitą Polskę umowę międzynarodową.

W rozumieniu tym, za osobę pełniącą funkcję publiczną można, zatem uznać nauczyciela, w tym nauczyciela akademickiego, niekoniecznie pełniącego funkcję kierownika szkoły, lekarza zatrudnionego w publicznym zakładzie opieki zdrowotnej (przychodni, pogotowiu, szpitalu), jak i lekarza, który udziela świadczeń zdrowotnych w ramach przysługujących pacjentowi świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych. Celem ustawodawcy było objęcie karalnością zachowań korupcyjnych lekarzy, nauczycieli, pracowników sądu, prokuratury itp.

Osoby pełniące wyłącznie czynności usługowe to osoby, które nie wykonują merytorycznych kompetencji danego organu, nie posiadają uprawnień do zarządzania oraz podejmowania w tym zakresie decyzji, a jedynie pracę tych organów ułatwiają (utrzymywanie czystości, ogrzewanie).

2. Przepisy karne i ich omówienie

Przestępstwa korupcyjne w sektorze publicznym:

- 1) łapownictwo bierne (sprzedajność)- art. 228 kk,
- 2) łapownictwo czynne (przekupstwo)- art. 229 kk,
- 3) płatna protekcja- art. 230 kk,
- 4) czynna płatna protekcja (handel wpływami)- art. 230a kk,
- 5) nadużycie funkcji publicznej (nadużycie władzy)-art. 231 kk.

Sprzedajność i przekupstwo godzą w zasady bezstronności i jednakowego traktowania obywateli oraz w prawidłowe funkcjonowanie instytucji państwowych i samorządu terytorialnego.

Przedmiotem ochrony w obu przypadkach jest bezinteresowność osób pełniących funkcje publiczne oraz zaufanie społeczne do rzetelności działań instytucji państwowych i samorządu terytorialnego, oraz instytucji publicznych w państwach obcych i organizacjach międzynarodowych.

Art. 228 kk

§ 1. Kto, w związku z pełnieniem funkcji publicznej, przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 2. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 3. Kto, w związku z pełnieniem funkcji publicznej, przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę za zachowanie stanowiące naruszenie przepisów prawa, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 4. Karze określonej w § 3 podlega także ten, kto, w związku z pełnieniem funkcji publicznej, uzależnia wykonanie czynności służbowej od otrzymania korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy lub takiej korzyści żąda.

§ 5. Kto, w związku z pełnieniem funkcji publicznej, przyjmuje korzyść majątkową znacznej wartości albo jej obietnicę, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

§ 6. Karom określonym w § 1-5 podlega odpowiednio także ten, kto w związku z pełnieniem funkcji publicznej w państwie obcym lub w organizacji międzynarodowej, przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę lub takiej korzyści żąda, albo uzależnia wykonanie czynności służbowej od jej otrzymania.

Korzyść majątkowa – to każde dobro, które jest w stanie zaspokoić określoną potrzebę, a jego wartość da się wyrazić w pieniądzu. Może nią być nie tylko przyrost majątku, ale i wszystkie korzystne umowy np. pożyczka udzielona na korzystnych warunkach.

Korzyść osobista – jest to świadczenie o charakterze niemajątkowym polepszające sytuację osoby, która je uzyskuje (np. obietnica awansu, odznaczenie orderem, wyuczenie zawodu).

Korupcją majątkową lub osobistą jest korzyść zarówno dla siebie jak i dla kogoś innego.

Przyjęcie korzyści majątkowej lub osobistej oznacza zawładnięcie nią przez sprawcę np. przyjęcie pieniędzy, drogiego prezentu.

Przyjęcie obietnicy korzyści majątkowej lub osobistej polega na zaakceptowaniu przez sprawcę przyrzeczenia udzielenia którejkolwiek z tych korzyści.

Przyjęcie obietnicy każdej z tych korzyści może łączyć się z obietnicą dla siebie lub dla innej osoby.

Wypadek mniejszej wagi obejmuje te odmiany czynów typu podstawowego, w których stopień społecznej szkodliwości oraz wina sprawcy są znacznie niższe niż w przypadku typu podstawowego, a nie są jeszcze tak minimalne, że można je uznać za znikomo szkodliwe odejmujące czynowi charakter przestępczy.

Podstawowy typ łapownictwa biernego polega na przyjęciu łapówki albo jej obietnicy w związku z pełnieniem funkcji publicznej.

Sprawca czynu z art. 228§1kk podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8. W odniesieniu do tego typu czynu ustawodawca przewidział wypadek mniejszej wagi zagrożony grzywną, karą ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat dwóch. Chodzi tu o przestępstwa, których okoliczności popełnienia i cechy sprawcy sprawiają, że czyn jego zasługuje na znacznie łagodniejszą karę (np. przyjęcie symbolicznej korzyści za wykonanie obowiązku służbowego po godzinach pracy, pomoc w skompletowaniu dokumentów przez petenta, czy udzielenie informacji, jeżeli przyjmujący nie był do tego zobowiązany).

Karą pozbawienia wolności od 1 roku do lat 10 zagrożone jest przyjęcie korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy za zachowanie stanowiące naruszenie przepisów prawa (np. przyjęcie korzyści majątkowej przez urzędnika w zamian za wydanie dokumentu poświadczającego nieprawdę, bezpodstawne umorzenie podatku, zaniechanie zawiadomienia organów ścigania o przestępstwie przez osobę do tego zobowiązaną). Takiej samej karze podlega sprawca, który uzależnia wykonanie czynności służbowej od

otrzymania korzyści majątkowej lub osobistej bądź jej obietnicy oraz sprawca, który takiej korzyści żąda. *Żądać korzyści można zarówno przed, jak i po dokonaniu czynności służbowej, natomiast w wypadku uzależnienia wykonania czynności od wręczenia korzyści majątkowej, korzyść jest warunkiem podjęcia czynności i dlatego musi ono poprzedzać wykonanie czynności.* W obydwu zachowaniach inicjatywa korupcyjna wychodzi od osoby pełniącej funkcję publiczną, przy czym chodzi tu zarówno o wykonanie czynności służbowej, jak i zaniechanie jej wykonania, opóźnienie, przyspieszenie, dokonanie lub nie dokonanie w pożądanym przez petenta miejscu i czasie itp. Najsurowszą karą, bo od 2 lat do 12 lat pozbawienia wolności zagrożone jest zachowanie polegające na przyjęciu przez osobę pełniącą funkcję publiczną korzyści majątkowej znacznej wartości albo jej obietnicy tj. korzyści, której wartość przekracza w chwili obecnej 152 tys. zł.

Mieniem znacznej wartości jest mienie, którego wartość w chwili popełnienia czynu zabronionego przekracza dwustukrotną wysokość najniższego miesięcznego wynagrodzenia.

Przyjęcie korzyści bądź jej obietnicy, aby było karalne musi pozostawać **w związku** z pełnieniem przez sprawcę funkcji publicznej.

Chodzi tu o związek łapówki z działalnością osoby pełniącej funkcję publiczną, gdy łapówkę dano dla uniknięcia np. niekorzystnej decyzji, uzyskania przychylnego stanowiska, bądź też, gdy łapówka miała na uwadze całokształt działalności. Związek ten zachodzi również wtedy, gdy sprzedajna osoba przyjęła łapówkę za czynność już dokonaną, na którą łapówka nie miała wpływu.

Związek ten oznacza, zatem zarówno związek z konkretnymi czynnościami służbowymi, jak i z całokształtem urzędowania.

Sprawca nie musi być przy tym wyłącznie kompetentny do załatwienia danej sprawy, wystarczy, że działa na pewnym jej etapie i może wpłynąć na decyzję końcową. Łapownictwa może dopuścić się, więc zarówno osoba załatwiająca daną sprawę ostatecznie, jak również osoba przygotowująca-chociażby w ograniczonym zakresie podstawę rozstrzygnięcia, a także osoba powołana do czynności opiniodawczych.

Przyjmuje się, że wręczenie i przyjęcie zwyczajowo przyjętego w danym środowisku wyrazu uznania w postaci kwiatów, słodyczy, drobnego upominku pozbawione jest cech przestępstwa (np. wręczenie upominków nauczycielom z okazji Dnia Nauczyciela lub zakończenia roku szkolnego).

Jeżeli podarunki tylko wyrażają wdzięczność ofiarodawców i mają symboliczną wartość pieniężną to, mimo iż stanowią korzyść majątkową nie mogą być traktowane jako łapówka. Ważny jest tutaj element dobrowolności, który jest zachowany, gdy upominek wręczany jest np. w imieniu całej klasy. Łapówka ma charakter ekwiwalentny. Ten, kto daje łapówkę zawsze liczy na jakąś korzyść ze strony przyjmującego, zabiega o jego względy w nadziei, że ten mu

się odwdzięczy w przyszłości. Dający podarunek odwdzięcza się za wykonaną usługę, nie licząc wcale na względy biorącego.

Granica między formami wdzięczności a łapownictwem jest bardzo płynna. Dlatego też dokonując jego oceny należy łącznie rozważać takie okoliczności jak rozmiar i charakter przyjmowanej korzyści, jej cel, osobę przyjmującą korzyść, zwyczaj obowiązujący w danej grupie społecznej oraz stopień społecznej szkodliwości.

Art. 229

§ 1. Kto udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej lub osobistej osobie pełniącej funkcję publiczną w związku z pełnieniem tej funkcji, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 2. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 3. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 działa, aby skłonić osobę pełniącą funkcję publiczną do naruszenia przepisów prawa lub udziela albo obiecuje udzielić takiej osobie korzyści majątkowej lub osobistej za naruszenie przepisów prawa, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 4. Kto osobie pełniącej funkcję publiczną, w związku z pełnieniem tej funkcji, udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej znacznej wartości, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

§ 5. Karom określonym w § 1-4 podlega odpowiednio także ten, kto udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej lub osobistej osobie pełniącej funkcję publiczną w państwie obcym lub w organizacji międzynarodowej, w związku z pełnieniem tej funkcji.

Zachowanie przekupującego stanowi jakby drugą stronę przestępstwa sprzedajności określonego w art. 228§1,2,3,5 kk i polega na udzieleniu korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy.

Jednakowe jest również zagrożenie karą. Wręczający, bowiem korzyść majątkową bądź osobistą lub jej obietnicę odpowiada tak samo jak ten, który korzyść przyjmuje.

Sposoby przekazywania łapówek są bardzo różne, w praktyce przeważa bezpośrednie ich udzielanie. Zdarza się, że udzielający korzyści stara się nadać swemu działaniu pozory legalności np. „sprzedaje” wartościowy zegarek po znacznie zaniżonej cenie, celowo przegrywa określoną sumę pieniędzy w karty, udziela wyjątkowo nisko oprocentowanego kredytu przy braku warunków dla jego uzyskania.

Art. 230 kk (płatna protekcja)

§ 1. Kto, powołując się na wpływy w instytucji państwowej, samorządowej, organizacji międzynarodowej albo krajowej lub w zagranicznej jednostce organizacyjnej dysponującej środkami publicznymi albo wywołując przekonanie innej osoby lub utwierdzając ją w przekonaniu o istnieniu takich wpływów, podejmuje się pośrednictwa w załatwieniu sprawy w zamian za korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 2. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Przestępstwo to polega na podjęciu się przez sprawcę załatwienia sprawy w zamian za korzyść majątkową lub osobistą, przy czym sprawca powołuje się na wpływy w określonym kręgu podmiotów albo wywołuje przekonanie u udzielającego korzyści lub utwierdza go w przekonaniu o istnieniu takich wpływów.

Wpływy, na które powołuje się sprawca nie muszą być jego własnymi wpływami. Liczą się także wpływy cudze np. wpływy krewnego, który według zapewnień sprawcy, bądź stwarzanych przez niego pozorów jest w stanie załatwić sprawę, gdyż pracuje w instytucjach wymienionych w przytoczonym wyżej przepisie.

Art. 230 a kk (czynna płatna protekcja–handel wpływami)

§ 1. Kto udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej lub osobistej w zamian za pośrednictwo w załatwieniu sprawy w instytucji państwowej, samorządowej, organizacji międzynarodowej albo krajowej lub w zagranicznej jednostce organizacyjnej dysponującej środkami publicznymi, polegające na bezprawnym wywarciu wpływu na decyzję, działanie lub zaniechanie osoby pełniącej funkcję publiczną, w związku z pełnieniem tej funkcji, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 2. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Przestępstwo to uzupełnia przepisy antykorupcyjne, wprowadzając odpowiedzialność karną za tzw. czynną stronę handlu wpływami tj. przekupstwo pośrednika, polegające na udzieleniu mu korzyści majątkowej lub osobistej w zamian za pośrednictwo w załatwieniu sprawy w instytucjach wymienionych w tym przepisie.

Działanie sprawcy ma skłonić pośrednika do bezprawnego wywarcia wpływu na decyzję, działanie lub zaniechanie osoby pełniącej funkcję publiczną.

Użycie w przepisie wyrażenia „bezpawnym” wywierania wpływu powoduje, iż poza odpowiedzialnością karną z tego przepisu pozostaje opłacenie takich sposobów wywierania, jakie przewidziane są prawem np. wnioski, środki odwoławcze.

Art. 231 kk (nadużycie władzy)

§ 1. Funkcjonariusz publiczny, który, przekraczając swoje uprawnienia lub nie dopełniając obowiązków, działa na szkodę interesu publicznego lub prywatnego, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Jeżeli sprawca dopuszcza się czynu określonego w § 1 w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

Przestępstwo nadużycia władzy opisane w art. 231 § 2 kk może popełnić tylko funkcjonariusz publiczny, który przekraczając swoje uprawnienia (np. wydanie pozwolenia na prowadzenie pojazdów przez nieuprawnionego urzędnika) lub niedopełniając obowiązków (zaniechanie wykonania bądź nienależyte wykonanie obowiązku) działa na szkodę interesu publicznego lub prywatnego, przy czym funkcjonariusz działając w określony wyżej sposób zmierza do uzyskania bezprawnej korzyści majątkowej lub osobistej.

Korzyści tej nie musi odnieść sam działający bezprawnie urzędnik, lecz inny podmiot, np. podmiot na rzecz, którego wydawana jest np. korzystna decyzja administracyjna o zezwoleniu na budowę w miejscu do tego nie przeznaczonym, uchwała organu samorządowego o oddaniu atrakcyjnego gruntu w nieodpłatne użytkowanie wieczyste, gdy grunt taki można było atrakcyjnie sprzedać i uzyskać środki dla budżetu miasta.

Jeżeli w toku postępowania zostanie ustalone, iż funkcjonariusz publiczny nadużywający władzy przyjął korzyść majątkową lub osobistą lub jej obietnicę odpowiadać będzie z art. 228 kk a nie z art. 231 § 2 kk.

Do grupy innych przestępstw korupcyjnych określonych w kodeksie karnym należą także:

- 1) korupcja wyborcza - art. 250a kk,**
- 2) korupcja gospodarcza**
 - korupcja menadżerów art. 296a kk,**
 - korupcja w zawodach sportowych art. 296b kk,**
 - korupcja wierzycieli art. 302§2 i 3 kk.**

Art. 250 a kk (korupcja wyborcza)

§ 1. Kto, będąc uprawniony do głosowania, przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą albo takiej korzyści żąda za głosowanie w określony sposób, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto udziela korzyści majątkowej lub osobistej osobie uprawnionej do głosowania, aby skłonić ją do głosowania w określony sposób lub za głosowanie w określony sposób.

§ 3. W wypadku mniejszej wagi, sprawca czynu określonego w § 1 lub 2 podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Ustawodawca wprowadził w art. 250 a kk 2 typy podstawowe korupcji wyborczej a mianowicie sprzedajność wyborczą – określoną w § 1 oraz przekupstwo wyborcze, o którym mowa w § 2 tego przepisu oraz 2 typy uprzywilejowane ze względu na wypadek mniejszej wagi, zarówno sprzedajności, jak i przekupstwa - art. 250 a § 3 kk.

Sprawcą sprzedajności wyborczej może być każda osoba uprawniona do głosowania, która przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą albo takiej korzyści żąda w zamian za głosowanie w określony sposób. Natomiast sprawcą przekupstwa wyborczego może być każdy, kto osobie uprawnionej do głosowania udziela korzyści majątkowej lub osobistej (np. zainteresowany polityk, osoba działająca na jego zlecenie itp.) w zamian za głosowanie w sposób wskazany przez sprawcę np. na określoną osobę, listę wyborczą, bądź też skreślenie określonych osób, czy też oddanie głosu nieważnego. Wystarczającą podstawą do ukarania z tego przepisu jest sam fakt zawierania „umów” co do sposobu głosowania bez względu na to, czy i jak zostały one wykonane. Za przestępstwo to przewidziana jest kara pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Zwrócić należy uwagę, że w przepisie tym ustawodawca nie przewidział odpowiedzialności karnej za udzielenie i przyjęcie obietnicy korzyści majątkowej lub osobistej.

Korupcja w życiu gospodarczym jest poważną przeszkodą w rozwoju ekonomicznym kraju. Prowadzi do ubożenia oferty handlowej, nieuzasadnionego ekonomicznie wzrostu cen, godzi w podstawową zasadę gospodarki, jaką jest wolna konkurencja.

Art. 296 a kk (korupcja menedżerów)

§ 1. Kto, pełniąc funkcję kierowniczą w jednostce organizacyjnej wykonującej działalność gospodarczą lub mając, z racji zajmowanego stanowiska lub pełnionej funkcji, istotny wpływ na podejmowanie decyzji związanych z działalnością takiej jednostki, przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę w zamian za zachowanie mogące wyrządzić tej jednostce szkodę majątkową albo za czyn nieuczciwej konkurencji lub za niedopuszczalną czynność preferencyjną na rzecz nabywcy lub odbiorcy towaru, usługi lub świadczenia, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto w wypadkach określonych w § 1 udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej lub osobistej.

§ 3. W wypadku mniejszej wagi, sprawca czynu określonego w § 1 lub 2 podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 4. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 wyrządza znaczną szkodę majątkową, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

Przepis art. 296 a kk chroni prawidłowe, niezakłócone nieuczciwymi i nierzetelnymi działaniami funkcjonowanie obrotu gospodarczego. Chroni on też prawidłowe funkcjonowanie przedsiębiorstwa kierowanego przez sprawcę sprzedajności oraz indywidualne interesy nabywców, odbiorców towarów, usług lub świadczeń.

Art. 296 a § 1 kk (sprzedajność)

Sprawcą łapownictwa gospodarczego biernego (sprzedajności) w działalności gospodarczej może być jedynie osoba, która w jednostce organizacyjnej, o której mowa w tym przepisie pełni funkcję kierowniczą (np. dyrektor firmy), albo która ze względu na zajmowane stanowisko lub pełnioną funkcję (np. księgowy) ma istotny wpływ na decyzje związane z działalnością takiej jednostki. Na mocy tego przepisu odpowiedzialność ponoszą, zatem osoby określane mianem „decyzyjnych”, to znaczy takie, które

w imieniu podmiotu decydują o konkretnych działaniach firmy, czyli np. wyborze kontrahentów, zakupie towaru itp. Niekaralne jest natomiast przekupstwo pracowników podmiotu gospodarczego nie pełniących jakichkolwiek funkcji związanych z istotnymi decyzjami dotyczącymi firmy.

Zabronione zachowanie sprawcy polega na przyjmowaniu korzyści majątkowej bądź osobistej albo jej obietnicy w zamian za działanie lub zaniechanie, które może wyrządzić szkodę majątkową jednostce.

Korzyść ta może być również udzielona za czyn nieuczciwej konkurencji lub faworyzowanie jednego z uczestników obrotu gospodarczego.

Art. 296 a § 2 kk (przekupstwo)

Przepis ten wprowadza odpowiedzialność karną za łapownictwo czynne, czyli przekupstwo osoby, o której mowa w § 1 art. 296 a kk w zamian za opisane w tym przepisie nieuczciwe zachowania.

Sprawcą tego przestępstwa może być, zatem każdy, najczęściej będzie to jednak osoba reprezentująca podmiot gospodarczy zainteresowany korzyściami, które mogą wynikać z zachowania w związku, z którym została udzielona korzyść lub złożona jej obietnica (np. gdy przekupiona osoba ujawnia tajemnicę przedsiębiorstwa).

Ustawodawca przewidział w § 3 art. 296a dla obu form łapownictwa gospodarczego – sprzedajności i przekupstwa typ uprzywilejowany, którym jest wypadek mniejszej wagi.

W takiej sytuacji sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

O przyjęciu wypadku mniejszej wagi powinny decydować takie okoliczności jak motywy działania sprawcy, brak szkodliwych następstw, szczególnie trudna sytuacja sprawcy.

Znacznie surowszą odpowiedzialność ustawodawca przewidział natomiast dla sprawcy łapownictwa biernego, który swoim zachowaniem wyrządził jednostce, która go zatrudnia lub, która reprezentuje znaczną szkodę majątkową tj. szkodę przekraczającą w chwili obecnej 152.000 zł. Kara ta wynosi, bowiem od 6 miesięcy do lat 8.

Art. 296 b kk (korupcja sportowa)

§ 1. Kto, organizując profesjonalne zawody sportowe lub w nich uczestnicząc, przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę w zamian za nieuczciwe zachowanie, mogące mieć wpływ na wynik tych zawodów, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto w wypadkach określonych w § 1 udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej lub osobistej.

§ 3. W wypadku mniejszej wagi, sprawca czynu określonego w § 1 lub 2 podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Przepis ten chroni uczciwość zawodów sportowych, które powinny odbywać się przy przestrzeganiu regulujących daną dziedzinę sportu przepisów prawa i reguł rywalizacji sportowej.

Art. 296 b § 1 kk (sprzedajność)

Sprawcą tego przestępstwa korupcyjnego może być organizator zawodów sportowych (np. prezes klubu sportowego) jak i jego uczestnik (np. zawodnik, sędzia), który odpowiada za zachowanie polegające na przyjęciu korzyści majątkowej lub osobistej, albo jej obietnicy w zamian za nieuczciwe (naruszające reguły) zachowanie się mogące mieć wpływ na wynik zawodów.

Karane jest samo narażenie na skutek w postaci wypaczenia wyników zawodów, ustawodawca nie wymaga natomiast, aby skutek w postaci wypaczenia tego wyniku faktycznie nastąpił (np. mimo nieuczciwego zachowania przekupionego zawodnika wynik zawodów jest inny niż „uzgodniony”).

Art. 296 b § 2 kk (przekupstwo)

Sprawcą przekupstwa w sporcie jest każdy, kto za nieuczciwe zachowanie mogące mieć wpływ na wynik zawodów wręcza bądź składa obietnicę wręczenia łapówki organizatorowi bądź uczestnikowi zawodów sportowych.

Art. 296 b § 3 kk

Zarówno przestępstwo przekupstwa, jak i sprzedajności w dziedzinie profesjonalnych zawodów sportowych może stanowić wypadek mniejszej wagi.

Ustawa przewiduje w takim wypadku łagodniejszą sankcję karną.

Art. 302 § 2 i 3 kk (korupcja wierzycieli)

§ 2. Kto wierzycielowi udziela lub obiecuje udzielić korzyści majątkowej za działanie na szkodę innych wierzycieli w związku z postępowaniem upadłościowym lub zmierzającym do zapobiegnięcia upadłości, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 3. Tej samej karze podlega wierzyciel, który w związku z określonym w §2 postępowaniem przyjmuje korzyść za działanie na szkodę innych wierzycieli albo takiej korzyści żąda.

Przepis ten ma na celu ochronę prawidłowego, niezakłóconego nieuczciwymi i nierzetelnymi działaniami funkcjonowania obrotu gospodarczego w trakcie trwającego postępowania upadłościowego lub postępowania zmierzającego do zapobiegnięcia upadłości.

Przedmiotem łapówki udzielanej lub obiecywanej wierzycielowi za działanie opisane w §2 jest korzyść majątkowa. Natomiast przedmiotem łapówki przyjmowanej przez wierzyciela jest korzyść w każdej postaci, również osobista.

Art. 302 § 2 kk (przekupstwo)

Przepis ten przewiduje odpowiedzialność za przekupstwo wierzyciela lub wierzycieli, które polega na udzieleniu przez dłużnika lub inną osobę działającą na jego rzecz wierzycielowi korzyści majątkowej lub jej obietnicy w zamian za działanie na szkodę innych wierzycieli.

Art. 302 § 3 kk (sprzedajność)

Przekupstwu dłużnika odpowiada sprzedajność wierzyciela, który przyjmuje od dłużnika lub innej osoby działającej na jego rzecz korzyść albo korzyści takiej żąda za działanie na szkodę innych wierzycieli.

Przekupstwa wierzyciela może się dopuścić zarówno dłużnik, jak i każda inna osoba, działająca na jego prośbę, natomiast sprawcą sprzedajności może być jedynie wierzyciel.

Za przestępstwa korupcyjne określone w przepisach:

- art.228 kk łapownictwo bierne,
- art.229 kk łapownictwo czynne,
- art.230 kk płatna protekcja,
- art.296a kk korupcja menadżerów,
- art.296b kk korupcja sportowa,
- art.302§2 i 3 kk korupcja wierzycieli,

na zasadzie przepisów **ustawy z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz.U. z 2002 r. Nr 197, poz.1661 z póź. zm.)** odpowiedzialność ponosi również podmiot zbiorowy za czyn, którym jest zachowanie osoby fizycznej działającej w imieniu lub w interesie tego podmiotu gospodarczego, jeżeli zachowanie to przyniosło lub mogło przynieść podmiotowi zbiorowemu korzyść, chociażby niemajątkową.

Ustawa ta wprowadza do systemu polskiego prawa karnego instrumenty prawne przewidziane w Konwencji o ochronie interesów finansowych Wspólnot Europejskich, przyjętej przez Radę Unii Europejskiej w dniu 26 lipca 1995 r. oraz w Protokołach dodatkowych numer I i II do tej Konwencji.

Tym samym ustawa ta ma ścisły związek z przyjęciem Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej i jest zgodna z przepisami prawa unijnego.

Podmiotem zbiorowym jest osoba prawna (np. spółka akcyjna) oraz jednostka organizacyjna nie mająca osobowości prawnej (np. spółka partnerska, komandytowa) z wyłączeniem Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego i ich związków oraz organów państwowych i samorządu terytorialnego. Podmiotem zbiorowym jest również spółka handlowa z udziałem Skarbu Państwa, jednostki samorządu terytorialnego lub związku takich jednostek, przedsiębiorca nie będący osobą fizyczną a także zagraniczna jednostka organizacyjna.

Podmiot zbiorowy podlega odpowiedzialności, jeżeli popełnienie przestępstwa przez osobę fizyczną działającą w imieniu lub w interesie podmiotu zbiorowego stwierdzone zostało prawomocnym orzeczeniem skazującym sądu. Postępowanie wszczyna się na wniosek prokuratora lub pokrzywdzonego.

IV. Przesłanki wyłączenia lub złagodzenia odpowiedzialności karnej

Czynny żal

1) Wyłączenie odpowiedzialności karnej

Zarówno przyjmujący łapówkę jak i wręczający ją dopuszczają się przestępstwa, a zatem obydwaj w razie ujawnienia swego działania narażeni są na odpowiedzialność karną. Groźba kary sądowej, realna zarówno dla wręczającego, jak i przyjmującego prowadzi ich do przyjęcia jednakowej linii obrony i wzajemnego podtrzymywania się w zeznaniach. Dlatego, aby rozbić zrodzoną na gruncie przestępstwa solidarność-zmowę milczenia pomiędzy przyjmującym korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę oraz udzielającym takiej korzyści ustawodawca wprowadził przepisy pozwalające pod określonymi ustawą warunkami na korzystanie z bezkarności przez sprawców przestępstw określonych w następujących przepisach:

- art. 229 § 1-5 kk (przekupstwo w sektorze publicznym),
- art. 230 a § 1 i 2 kk (handel wpływami),
- art. 296 a § 2 i 3 kk w zw. z § 2 (przekupstwo gospodarcze),
- art. 296 b § 2 i § 3 kk w zw. z § 2 (przekupstwo sportowe).

Brak takich przepisów utrudniał, bowiem skuteczną walkę z przestępczością korupcyjną.

Z dobrodziejstwa bezkarności mogą skorzystać sprawcy przekupstwa, natomiast ustawodawca odmówił takiej możliwości osobom przyjmującym łapówki.

Institucja bezkarności przekupstwa obowiązująca od dnia 01 lipca 2003r. poszła tak daleko, iż nawet wtedy, gdy z inicjatywą łapówki wyszedł dający, stosuje się wobec niego przepisy uwalniające go od odpowiedzialności karnej.

Warunki skorzystania przez sprawcę przestępstwa z bezkarności

1. Korzyść majątkowa lub osobista albo jej obietnica zostały przyjęte.
W tym miejscu należy zwrócić uwagę, iż na podstawie art. 230a karalności podlega osoba, która nie kontaktuje się bezpośrednio z osobą pełniącą funkcję publiczną, a z pośrednikiem.
Gdyby czyniła to w stosunku do osoby pełniącej funkcję publiczną dopuszczalaby się przestępstwa przekupstwa czynnego (art. 229 kk).
Sprawca czynu z art. 230 a kk ponosi odpowiedzialność karną jedynie wtedy, gdy obejmuje swoim zamiarem wszystkie znamiona tego przestępstwa w tym znamię bezprawności.
Jeżeli więc sprawca nie zdaje sobie sprawy z tego, że wywarcie wpływu ma mieć charakter bezprawny to takie zachowanie nie wypełnia znamion tego przestępstwa.
2. Sprawca, który łapówkę wręczył zawiadomił o tym fakcie organ powołany do ścigania przestępstw.
3. Sprawca, który wręczył łapówkę ujawnił wszystkie istotne okoliczności przestępstwa.

Zawiadomienie organów o przestępstwie i jego okolicznościach **musi** nastąpić zanim organ powołany do ścigania przestępstw o tych faktach się dowiedział.

Bezkarność przewidziana we wskazanych wyżej przepisach oznacza, że organ ścigania nie wszczyna przeciwko osobie, która wręczyła łapówkę postępowania karnego, a sprawca przekupstwa występuje w sprawie przeciwko przyjmującemu łapówkę w charakterze świadka.

2) Nadzwyczajne złagodzenie kary, bądź odstąpienie od jej wymierzenia - art. 250 a kk (korupcja wyborcza) i 302 §2 i 3 kk (korupcja wierzycieli)

Przepis art. 250a kk z uwagi na brak przesłanek do łagodniejszego traktowania osoby przekupującej wyborcę, zwłaszcza, że może to być np. kandydat na posła lub senatora, a nadto przy uwzględnieniu większych możliwości przyczynienia się do ujawnienia przestępczości korupcji wyborczej ze strony uprawnionego do głosowania, ustawodawca przewidział pod określonymi w przepisach warunkami łagodniejsze traktowanie przyjmującego korzyść.

Istnieje, bowiem obowiązek nadzwyczajnego złagodzenia kary, a nawet możliwość odstąpienia od jej wymierzenia dla sprawcy łapownictwa wyborczego biernego (tj. przyjmującego korzyść majątkową lub osobistą albo żądającego takiej korzyści w zamian za oddanie głosu zgodnie z „umową”).

Nadzwyczajne złagodzenie kary uzależnione jest jednakże od spełnienia dwóch przesłanek:

1. sprawca powiadomił organ powołany do ścigania przestępstw o fakcie przestępstwa i o okolicznościach jego popełnienia,
2. zawiadomienie złożono zanim organ ścigania dowiedział się o przestępstwie i okolicznościach jego popełnienia.

Dla zastosowania dobrodziejstwa złagodzenia kary bądź odstąpienia od jej wymierzenia obojętną rzeczą jest zarówno cel, jak i motywy, czy pobudki, które skłoniły sprawcę do zawiadomienia o przestępstwie.

Nadzwyczajne złagodzenie kary polega na wymierzeniu kary poniżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia albo kary łagodniejszego rodzaju.

Odstąpienie od wymierzenia kary polega na uznaniu przez Sąd oskarżonego winnym popełnienia zarzuconego mu przestępstwa i odstąpieniu od wymierzenia za to przestępstwo kary.

Nadzwyczajne złagodzenie kary w odniesieniu do przestępstwa z art. 250a§1 kk polega na wymierzeniu przez Sąd kary grzywny albo kary ograniczenia wolności. Natomiast w wypadku mniejszej wagi wyżej wymienionego przestępstwa z § 1 art. 250a kk nadzwyczajne złagodzenie kary polega na odstąpieniu od jej wymierzenia i orzeczeniu środka karnego przewidzianego przez przepisy kodeksu karnego.

Z kolei wobec sprawcy przestępstwa korupcji przeciwko wierzycielom – art. 302 §2 i 3 kk który dobrowolnie naprawił szkodę w całości ustawodawca przewidział możliwość zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary, a nawet odstąpienia od jej wymierzenia. Powyższe wynika z treści art. 307§ 1 kk.

Natomiast naprawienie przez sprawcę szkody w znacznej części daje jedynie podstawę do nadzwyczajnego złagodzenia kary – art. 307 § 2 kk.

Naprawienie szkody, o którym mowa w cytowanych przepisach nie musi nastąpić przed wszczęciem postępowania karnego.

Warunki te można skutecznie wypełnić do czasu zapadnięcia prawomocnego rozstrzygnięcia.

Uregulowanie zawarte w art. 307 kk opiera się na instytucji czynnego żalu, polegającej na złagodzeniu lub wyłączeniu odpowiedzialności karnej w skutek skruchy wyrażonej przez sprawcę przestępstwa i zmierza do wyrównania szkody poniesionej przez wierzycieli w wyniku przestępczych działań sprawcy.

Z dobrodziejstwa tego przepisu może skorzystać zarówno biorący, jak i dający łapówkę.

Poza wymienionymi uregulowaniami wskazanymi wprost w ustawie, Sąd może w przypadkach określonych w art. 60 kk zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary z uwagi np. na **postawę sprawcy** przejawiającą się zwłaszcza w podjęciu przez niego starań o naprawienie szkody lub jej zapobieżenie. Z instytucji tej może skorzystać również sprawca, którego czyn stanowi pewien wyłom w jego dotychczasowym zachowaniu wymuszony zaistniałą sytuacją np. wręczenie korzyści majątkowej dyrektorowi domu opieki społecznej w celu przyjęcia do placówki osoby wymagającej całodobowej opieki, który nie może skorzystać z instytucji czynnego żalu, a jednocześnie popełnione przez niego przestępstwo nie może być ocenione jako znikomo szkodliwe społecznie.

Znikoma szkodliwość społeczna

W myśl art. 1 § 2 kk nie stanowi przestępstwa czyn zabroniony, którego społeczna szkodliwość jest znikoma. Popęlnienie takiego czynu nie pociąga, zatem za sobą odpowiedzialności karnej.

Przy ocenie stopnia społecznej szkodliwości czynu sąd bierze pod uwagę rodzaj i charakter naruszonego dobra, rozmiary wyrządzonej lub grożącej szkody, sposób i okoliczności popełnienia czynu, wagę naruszonych przez sprawcę obowiązków, jak również postać zamiaru, motywację sprawcy, rodzaj naruszonych reguł ostrożności i stopień ich naruszenia.

Do okoliczności decydujących o znikomej szkodliwości społecznej czynu należą m.in. rozmiar wyrządzonej lub grożącej szkody, sposób i okoliczności popełnienia czynu, pobudki, motywy, cel działania sprawcy. Jako znikomo szkodliwy należy np. ocenić czyn przekupującego polegający na wręczeniu łapówki lekarzowi w zamian za przyspieszenie operacji ratującej życie lub zdrowie wręczającego bądź osobę mu najbliższą.

Wręczający łapówkę, mając też na uwadze konieczność dalszego leczenia bądź rehabilitacji zwykle nie zawiadomi o przekupstwie organów ścigania, w przypadku wyjścia na jaw takiego czynu. Nie będzie mógł skorzystać z dobrodziejstwa bezkarności.

Uwzględniając jednakże, całokształt okoliczności czynu a przede wszystkim motywację wręczającego łapówkę, czyn ten uznany być może jako znikomo szkodliwy społecznie. Wręczający łapówkę nie będzie, zatem

podlegał odpowiedzialności karnej. Postępowanie nie zostanie w takim przypadku wszczęte, a w przypadku jego wszczęcia zostanie umorzone.

Również wartość przyjętej bądź udzielonej korzyści minimalnie przekraczająca zwyczajowo przyjętą wartość podarunku musi być przedmiotem wnikliwej oceny organów ścigania pod kątem znikomej szkodliwości czynu.

Aby świadczenie nie stanowiło korzyści majątkowej w rozumieniu przepisów kodeksu karnego, powinno mieć rzeczywiście tylko symboliczny charakter, który mimo rzeczowego charakteru i posiadania określonej wartości pieniężnej nie może być traktowany przez rozsądnego obserwatora jako „przyrost majątku”.

W niektórych jednakże przypadkach przestępstw korupcyjnych nawet wartość podarunku nie może przesądzać o znikomej szkodliwości czynu. Dotyczy to przede wszystkim sytuacji, gdy korzyść zostaje udzielona w wyniku żądania ze strony osoby pełniącej funkcję publiczną (żądający korzyści nie może oczekiwać, iż jego czyn zostanie oceniony jako czyn znikomo społecznie szkodliwy), albo w wypadku, gdy korzyść stanowi wynagrodzenie za czynność stanowiącą naruszenie przepisów prawa. Karygodnie należy ocenić zarówno zachowanie dającego jak i przyjmującego łapówkę.

Konsekwencje prawno-karne dla stron przestępstwa korupcji

Przyjęte przez ustawodawcę obecnie obowiązujące uregulowania mają na celu skuteczne zwalczanie korupcji poprzez zastosowanie sankcji karnej oraz pozbawienie osób dopuszczających się takich działań owoców ich przestępstw, a także przeciwdziałanie tego rodzaju zachowaniom w przyszłości.

Środki te dotyczą wszystkich odmian przestępstw korupcyjnych.

Do sankcji należy zaliczyć:

- karę pozbawienia wolności,
- karę grzywny – art. 33§2 kk,
- środki karne w postaci: zakazu zajmowania określonego stanowiska, wykonywania zawodu albo prowadzenia określonej działalności gospodarczej – art. 41 kk, przepadku przedmiotów - art. 44 kk oraz przepadku korzyści – art. 45 kk.

Sądy w przypadku wydawania wyroków za przestępstwa korupcyjne z uwagi na ich charakter orzekają zwykle **kary pozbawienia wolności** bądź kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania.

Grzywna orzekana obok kary pozbawienia wolności stanowi dodatkową, niezależną od kary podstawowej dolegliwość o charakterze materialnym. Orzekana jest w sytuacji, gdy sprawca

osiągnął z przestępstwa korzyść majątkową i ma stanowić dla niego obok kary zasadniczej dodatkową dolegliwość.

Kolejnym środkiem walki z korupcją są środki karne w postaci **zakazu zajmowania określonego stanowiska** (np. kontrolera ruchu, diagnosty samochodowego) **wykonywania określonego zawodu** (np. lekarza nauczyciela, policjanta) albo **prowadzenia określonej działalności gospodarczej** (np. zakaz prowadzenia działalności budowlanej, czy też zakaz działalności w zakresie sportu profesjonalnego- organizowania zawodów sportowych, gdy sprawca dopuszczał się przekupstw np. sędziów, czy zawodników).

Środek karny w **postaci przepadku przedmiotów pochodzących bezpośrednio z przestępstwa** (np. samochód otrzymany jako łapówka), a także przedmiotów będących jego „produktem” (np. otrzymane za łapówkę poświadczające nieprawdę dokumenty) ma na celu przede wszystkim pozbawienie sprawcy tzw. owoców przestępstwa. Służy temu przewidziany przez ustawodawcę obowiązek orzeczenia przez Sąd takiego przepadku w sytuacji wydania za przestępstwo korupcji wyroku skazującego.

Uzupełnieniem obowiązującego orzeczenia przepadku przedmiotów pochodzących bezpośrednio z przestępstwa jest obowiązek orzeczenia przez Sąd środka karnego w postaci **przepadku osiągniętej przez sprawcę korzyści majątkowej** (np. zakupiony za łapówkę samochód).

Tylko łączne stosowanie obu tych środków karnych może stanowić skuteczny instrument do przeciwdziałania i zwalczania wszelkich odmian łapownictwa.

V. Jak powinien zachować się obywatel w sytuacji korupcyjnej

1. Konsekwentne egzekwowanie uzasadnionych uprawnień może w wielu wypadkach zapobiec propozycjom korupcyjnym ze strony osób, oczekujących na korzyści materialne (osobiste) w zamian za czynności (decyzje), do których są zobowiązane i za które otrzymują wynagrodzenie.

- Zgodnie z obowiązującymi przepisami (art. 9 Kodeksu postępowania administracyjnego) organy administracji publicznej są obowiązane do należytego i wyczerpującego informowania osób zainteresowanych o okolicznościach prawnych i faktycznych, które mogą mieć wpływ na ustalenie ich praw i obowiązków. Są także obowiązane do udzielania niezbędnych wyjaśnień i wskazówek. Podobne obowiązki określają przepisy dotyczące wielu innych podmiotów — np. art. 31 ustawy z dnia 5 grudnia 1996r. o zawodzie lekarza i lekarza dentystry (j.t. Dz.U.Nr 21 z 2002r., poz.204 z późn. zm.).
- Każdemu obywatelowi służy zagwarantowane w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (art. 63) prawo składania skarg na zaniechanie lub nienależyte wykonywanie zadań przez właściwe organy albo ich pracowników, a także przewlekłe lub biurokratyczne załatwianie sprawy (art. 227 k.p.a.). Skargi można kierować do przełożonego pracownika lub organu wyższego stopnia (nie obowiązuje zasada bezpośredniości).
- Skargi można składać pisemnie (najlepiej listem poleconym) lub ustnie — obowiązujące przepisy nie przewidują możliwości telefonicznego składania skarg. Informacja o osobach przyjmujących skargi oraz dniach i godzinach przyjęć (co najmniej raz w tygodniu również w godzinach popołudniowych) powinna być wywieszona na widocznym miejscu, w siedzibie danej jednostki organizacyjnej (art. 235 k.p.a.).
- Do rozpoznawania skarg na bezczynność organów administracji publicznej właściwe są wojewódzkie sądy administracyjne (art. 3 § 2 pkt 8 ustawy z dnia 30 sierpnia 2002r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U.Nr 153, poz.1270). Ochrony uprawnień można również dochodzić w innych postępowaniach, np. cywilnym.
- Wiele fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji pozarządowych bezpłatnie udziela porad prawnych i pomocy w dochodzeniu swoich uprawnień. Informacje o nich można między innymi uzyskać w sieci internetowej. W postępowaniu cywilnym sąd może zwolnić stronę — na jej uzasadniony wniosek — od kosztów w całości lub części i wyznaczyć jej adwokata albo radcę prawnego (art. 117 Kodeksu postępowania cywilnego).

2. W wypadku żądania lub proponowania korzyści majątkowej (osobistej) oraz posiadania informacji o przestępstwie korupcyjnym popełnionym przez inne osoby:

- w tym zakresie przede wszystkim można (a nawet należy) zwrócić się o pomoc do wyspecjalizowanych organów ścigania tj. Policji lub Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego. W jednostkach tych — na szczeblu wojewódzkim — powołano specjalne komórki do zwalczania przestępczości korupcyjnej, z którymi można porozumieć się również telefonicznie, np. za pośrednictwem oficera dyżurnego. Dysponują one zarówno wiedzą procesową oraz operacyjną, a także profesjonalnymi środkami technicznymi umożliwiającymi prawidłowe zabezpieczenie dowodów popełnienia przestępstwa,
- w wypadku przeszkód w nawiązaniu kontaktu z tymi organami, należy samodzielnie dążyć do uzyskania — w miarę możliwości — jak największej ilości obiektywnych dowodów na potwierdzenie popełnienia tego przestępstwa, np. nagranie rozmowy, różnego rodzaju dokumenty, postronni świadkowie itp.,
- o uzasadnionym podejrzeniu przestępstwa korupcji można na piśmie lub osobiście zawiadomić również najbliższą jednostkę prokuratury. Z tej czynności zostanie spisany protokół. Osoba zgłaszająca o przestępstwie korupcji popełnionym przez inne osoby może się zwrócić o nie ujawnianie, iż złożyła zawiadomienie. Informacja taka zostanie zbadana poprzez czynności operacyjne.

3. Osoba, która popełniła przestępstwo korupcyjne może uniknąć odpowiedzialności karnej lub uzyskać złagodzenie kary w okolicznościach, o jakich mowa w części IV niniejszego opracowania.

- O popełnieniu przestępstwa należy **osobiście** zawiadomić organ powołany do ścigania przestępstw, tj. prokuraturę, Policję lub Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Można to uczynić pisemnie, przy czym pismo takie musi być własnoręcznie podpisane.
- W wypadku wręczenia korzyści majątkowej (osobistej) przez więcej osób, dla skorzystania przez nie (lub niektóre z nich) z bezkarności lub złagodzenia kary, niezbędne jest **równoczesne** zawiadomienie przez te osoby o popełnionym przestępstwie.

4. Podkreślić należy, iż jednym z podstawowych zachowań obywatelskich ograniczających korupcję jest odmowa wręczenia czy też przyjęcia łapówki. Trzeba sobie uświadomić, że „uwikłanie się” w sytuację korupcyjną wpływa często na całe dalsze życie, ograniczając podstawowe prawo każdego człowieka do wolności w podejmowaniu decyzji.

Nie ujawniając takiej sytuacji, stajemy się swoistymi „zakładnikami” współsprawcy przestępstwa oraz ewentualnie innych osób.